CONCORDANȚE LINGVISTICE ÎNTRE DIALECTUL ISTROROMÂN ŞI CELELALTE DIALECTE ALE LIMBII ROMÂNE[1]

MANUELA NEVACI

1. „Dacă limba română există astăzi cu principalele ei dialecte (dacoromân, istroromân şi macedoromân), aceasta se explică prin faptul că latina a fost vorbită *din Carpaţi până la graniţele Greciei. Latina din nordul şi cea din sudul Dunării s-au susţinut reciproc* şi, datorită acestui sprijin mutual, româna s-a putut constitui şi păstra în decursul întregului ev mediu" (HLR I: 18–19). Româna „s-a format [...] din latina tansplantată pe cele două maluri ale Dunării" (HLR I: 19).

Există numeroase studii cu privire la originea istroromânilor şi a graiului lor. Cercetători precum: Fr Miklosich, Gustav Weigand, Ion Maiorescu, Leca Morariu, Silviu Dragomir, August Kovačec, Radu Flora, Petru Neiescu, Vasile Frăţilă, Sextil Puşcariu, Emil Petrovici, Elena Scărlătoiu, Richard Sârbu, Goran Filipi, au prezentat pe larg aceste aspecte în studii de lingvistică şi în lucrări monografice.

Dialectul istroromân se vorbeşte în câteva sate din peninsula Istria (Croaţia), la graniţa cu Italia. Vorbitorii se repartizează în două grupuri, separate de muntele Učka (ital. Monte Maggiore): *grupul de nord,* reprezentat de satul Jeiăn, şi *grupul de sud*, constituit din satele Suşnievița, Noselo, Sucodru, Letai, Brdo.

Radu Flora în *Micul Atlas lingvistic al graiurilor istroromâne* (MALGI), publicat în 2003 la Editura Academiei Române din Bucureşti, distinge mai multe arii dialectale: o arie în care răspunsurile sunt identice în cele 6 localităţi şi o arie cu variante fonetice, divizată în două microarii: aria A.: Jeiăni (nord) / aria B.: localităţile de la poalele muntelui Učka (Valdarsa) (sud). De exemplu, substantivul *curte* (< lat. **curtis* < *cohors*, *-tis*), discutat la harta 62, delimitează două zone: 1. *trúša* (*truúš*, *ntruúš*), 2. *kórta*. Analizând hărţile lingvistice observăm că graiurile meridionale sunt mai deschise la inovaţie (de exemplu, se observă tendinţa de unificare pentru singular şi plural a substantivelor masculine, precum şi tendinţa de a pierde [i] final asilabic la forma de plural a substantivelor feminine: *mul'er*, în timp ce dialectul din Žejane este mai conservator. Acelaşi conservatorism se manifestă şi la nivel lexical în graiul din Žejane, care păstreză un

[1] Această lucrare a fost realizat în cadrul grantului oferit de Autoritatea Naţională Română pentru Cercetare Ştiinţifică şi Inovaţie, CNCS = UEFISCDI, proiect nr. PN-II-RU-TE-2014-4-2523.

FD, XXXVI, Bucureşti, 2017, p. 91–105

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

număr important din vechile forme, înlocuite cu împrumuturi în dialectul meridional: *cuvintå* (< lat. *conventare*) (Žejane), comparativ cu *ganɛj* în sud.

Istroromânii sunt ultimii români care se desprind din unitatea străveche. Deplasări de români spre litoralul Adriaticei sunt atestate încă dinainte de venirea turcilor, din a doua jumătate a secolului al XII-lea. În drumul lor spre Marea Adriatică, o parte a românilor apuseni s-a stabilit în insula Veglia în secolul al XIV-lea – al XV-lea.

Românii apuseni cunoşteau demult regiunile istriene. Coborârea în Istria, obligată de invaziile turceşti, a fost favorizată de politica de colonizare a Veneției, de care depindea Istria, expusă unui val de ciumă în secolul al XV-lea. În 1539, Veneția înlesneşte transportul a 2000 de familii de morlaci. În 1581, se constată pe teritoriul Parenzo 100, în Cittanova 320 şi în Umago 120 de familii de morlaci. Numărul satelor şi al cătunelor întemeiate de nou-veniți se ridica la 130 (dar nu toți erau români). Termenul *mavrovlah* (*morovlah, morlac*) are semnificația de 'vlah negru' şi a fost atribuit românilor, spre deosebire de orăşenii italieni, tot vlahi şi ei, de bizantini (*Μαβρόβλαχος*), pe la începutul Evului Mediu, când asemenea terminologii erau obişnuite. Aceasta este teoria susținută de cei mai mulți cercetători.

Al. Rosetti, Ovid Densusianu, Iosif Popovici susțin originea nord-dunăreană a istroromânilor, şi anume proveniența lor din zona subdialectelor bănățean şi crişean:

„Faptele lingvistice care l-au determinat pe Densusianu să-i considere pe istroromâni originari din Banat şi Transilvania de sud-vest sunt următoarele:

1. Lipsa palatalizării labialelor.
2. Forma *žǫžet* = dr. *deget*, care se găseşte în Banat şi prin unele părți ale Transilvaniei sub forma *źęźǫt, žéžet*.
3. Formarea condiționalului cu ajutorul auxiliarului *a vrea*: ir. rę, ręn, ręts, rę, băn., rę, ręm, ręts, rę.
4. Forma ir. *tsôǫptir* „piepten" apropiată de formele transilvănene de pe văile Mureşului, Crişului şi Someşului *tśaptǫn, tśępten*, care presupune la inițială evoluția lui *t'* > *ḱ* > *ĉ*.
5. Rotacismul lui *n* simplu intervocalic în elementele de origine latină, fenomen ce nu poate fi despărțit de cel cunoscut în graiul moților.
6. Ir. *skǫnt* care se apropie de forma transilvăneană de vest *skaunḍ* şi mai ales de megl. *skant.*

În sprijinul ideii că patria primitivă a istroromânilor a fost Banatul şi sud-vestul Ardealului, I. Popovici invocă o serie de concordanțe între dialectul istroromân şi graiurile dacoromâne de vest, cum ar fi: *a* (accentuat) pronunțat *å* (ǫ); *ă* protonic devenit *a*; lipsa palatalizării labialelor; rotacismul lui *n* simplu intervocalic; formarea optativului cu *reş* din *vreaş* etc. (vezi cap. VII. *Raportul dintre dialectele istroromâne şi celelalte dialecte române*, p. 114–121)". (Frățilă 2002: 210)

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

Dialectul istroromân este vorbit, în prezent, de foarte puțini vorbitori. În satele menționate, numărul vorbitorilor este, în prezent, de aproximativ 150: Susnjevica: 12, Nova Vas : 20, Sukodru/Jesenovik : 5, Kostrčan : 6, Brdo : 2, Zankovci: 3, Cepici: 2, Letâj / Letaj: 0, Jeiăn: 53.[2]. În trecut, dialectul s-a vorbit şi în alte aşezări din zonă, care au fost între timp slavizate (prin însuşirea de către vorbitori a limbii croate şi părăsirea dialectului). Concluziile generale sunt următoarele: numărul de vorbitori istroromâni scade tot mai mult, limbajul este instabil la acelaşi subiect vorbitor în timpul aceleiaşi anchete. Dialectul istroromân este utilizat tot mai mult ca limbă de familie, singurele localități unde dialectul este mai bine conservat fiind Jeiăni în nord şi Šušnjevica în sud.

Bilingvismul este generalizat; în afara dialectului, istroromânii vorbesc, în mod curent, croata. Termenul etnic *rumeri* (din lat. *romanus*), atestat la sfârşitul secolului al XVII-lea, s-a pierdut. În prezent, istroromânii îşi spun *vlahi*; croații îi numesc şi *vlahi*, ceea ce pune în evidență identificarea istroromânilor (ca, de altfel, şi a aromânilor şi a meglenoromânilor) cu românii de pretutindeni.

Într-un tabel comparativ din (MALGI) R. Flora observă că, pe parcursul a două decenii, numărul de vorbitori a fost redus la jumătate, de la 1140 în 1961 la 575 în 1981, în timp ce numărul de locuințe a rămas aproximativ acelaşi: 280 în 1961, 264 în 1981.

Astăzi, ocupațiile de bază sunt agricultura şi turismul.

În 1921, Andrei Glavina, care a studiat la Iaşi, Bucureşti şi Blaj, a fost numit învățător la prima şcoală românească înființată în localitatea lui natală, însă şcoala se închide odată cu moartea lui A. Glavina, întâmplată în 1925. În prezent, funcționează o şcoală deschisă în 2016 de statul român.

În afară de câteva proverbe şi fragmente de cântece, folclorul istroromân aproape că nu există (cf. A. Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, 1972, prefață). Nu există o tradiție literară în dialect.

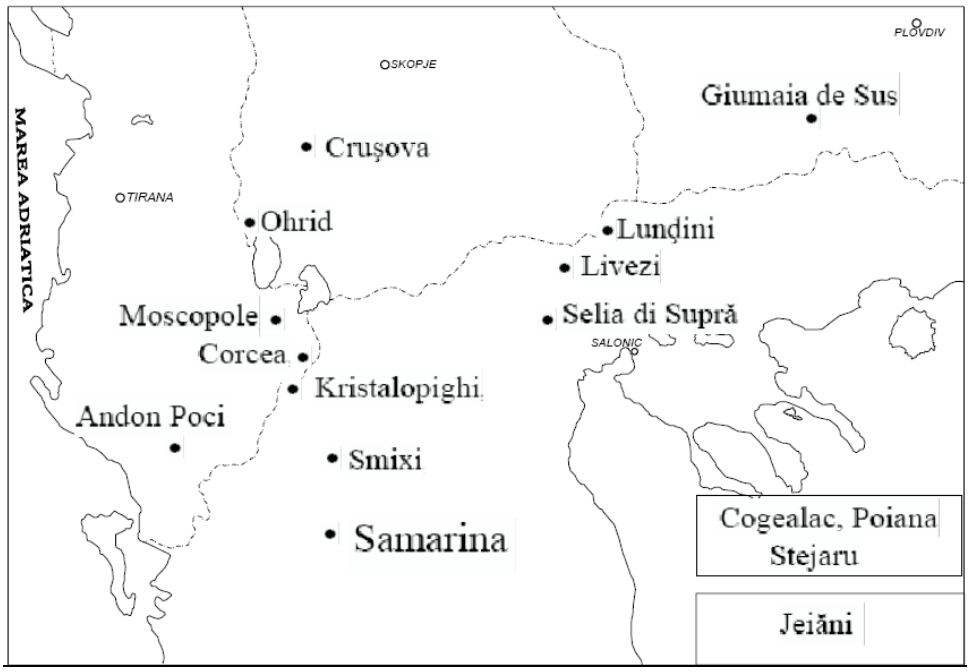
2. Ne propunem să prezentăm în articolul de față câteva concordanțe fonetice, morfologice şi lexicale între dialectul istroromân şi celelalte dialecte ale limbii române. În ceea ce priveşte concordanțele lingvistice cu celelalte dialecte româneşti sud-dunărene, Theodor Capidan, împărtăşind teoria lui Sextil Puşcariu, afirma: „Admițând originea sudică şi pentru istroromâni, noi revenim la vechea concepție istorică, care vede în toate populațiunile româneşti din sudul Dunării pe urmaşii romanității balcanice" (Capidan 1927: 165). Noi considerăm că aceste concordanțe lingvistice (vezi *infra* şi textul despre obiceiul *zvonciarilor*) sunt

[2] Deşi am realizat numeroase cercetări dialectale de teren la românii sud-dunăreni, mărturisesc că m-am întrebat, înainte de a ajunge în sate, dacă mă voi înțelege la fel de uşor cu istroromânii, aşa cum m-am înțeles cu aromânii şi cu meglenoromânii, eu fiind vorbitoare nativă a dialectului aromân. Bucuria a fost imensă: istroromânii m-au primit cu sufletul deschis în Şušnievița, Jeiăni, Brdo, Costârcean sau Letai şi într-un *ciudo muşat* 'foarte frumos' dialect al limbii române. Am avut impresia că vorbesc cu români din ținutul Crişanei, oameni care au plecat acum două, trei sute de ani în Croația, în ținutul Istria şi, pe lângă vorba lor românească au împrumutat cuvinte croate pentru a acoperi realitățile recente.

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

rezultatul unor evoluţii interne, indepedente, iar evoluţia şi existenţa lor în sincronie demonstrează încă o dată unitatea dialectelor româneşti care inovează în aceeaşi direcţie.

Am prezentat cu ajutorul hărţilor lingvistice concordanţele între dialectele româneşti sud-dunărene. Anchetele de teren au fost efectuate în cadrul proiectului *Convergenţe lingvistice balcano-romanice în dialectele româneşti sud-dunărene*. Hărţile cu puncte de anchetă pentru toate dialectele româneşti sud-dunărene oferă o viziune de ansamblu asupra elementelor romanice şi balcanice din limba română vorbită la sud de Dunăre. Reţeaua materialului de geografie lingvistică este formată din: *dialectul aromân*: România: Cogealac, Poiana, Stejaru; Albania: Corcea, Moscopole, Andon Poci; Grecia: Selia di Supră, Kristalopighi, Livezi, Smixi, Samarina; R. Macedonia: Ohrid, Cruşova; Bulgaria: Giumaia de Sus (Blagoevgrad); *dialectul meglenoromân*: Grecia: Lundzini; *dialectul istroromân*: Croaţia: Jeiăni:

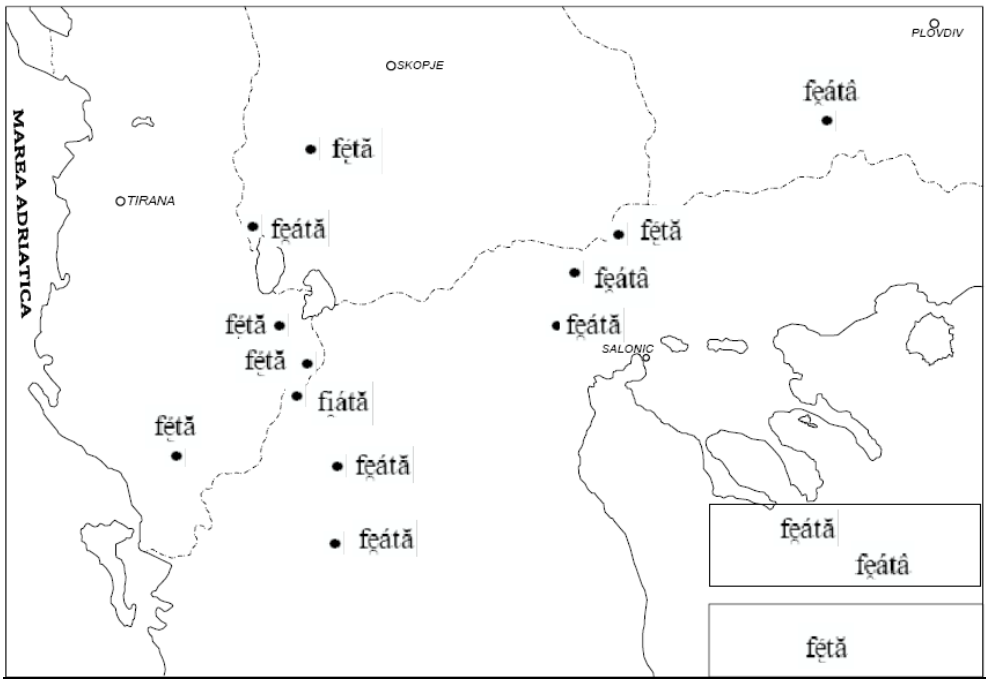

2.1. Vocalismul

În istroromână şi în unele graiuri ale aromânei, diftongii [e̯a], [o̯a] se realizează ca [ę], [ǫ] (şi, uneori, chiar ca [e], [o]); *se̯ră* ‘seară’, *fe̯tă* ‘fată’, *no̯pte* ‘noapte’, *so̯re* ‘soare’ etc., la fel ca dialectul meglenoromân şi în dialectul aromân,

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

în graiul fărşerot vorbit în Albania (fenomenul nu se întâlneşte în graiul fărşerot vorbit în Grecia) şi în graiul din Cruşova (Capidan 1932: 86, Saramandu 1984: 423, Nevaci 2013: 76).

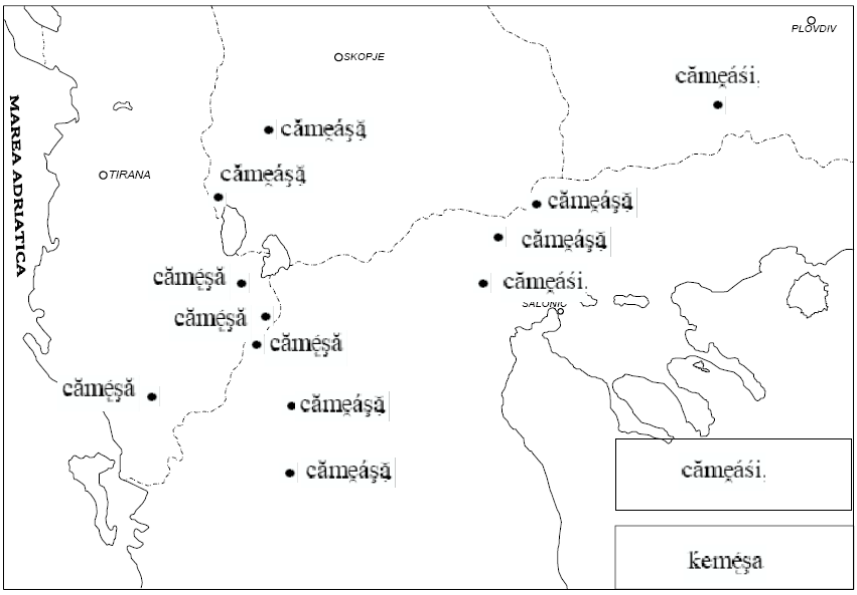
În dacoromână, diftongii [ęa] şi [ǫa], în Banat, Maramureş, Transilvania – cu excepția sudului acestei provincii – se monoftonghează la [ę] (*e* deschis) şi, respectiv, [ǫ] (*o* deschis): *sęră, fęte, sǫre, pǫte* etc.

Diftongul [ęa] apare monoftongat la [ę] şi în poziție finală, tot în graiurile nord-vestice, dar într-o arie ceva mai limitată: Maramureş, nordul Crişanei, centrul Transilvaniei: *măsę, putę, punę* etc.

2.1.1. Probleme de distribuție

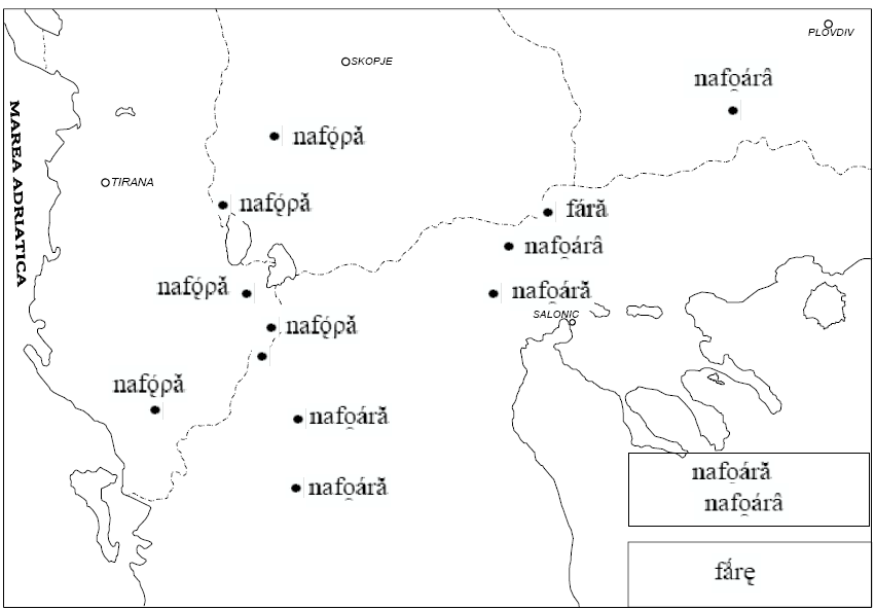
Vocala [e] şi diftongul [ęa] se păstrează *după labiale* (nu trec la [ă], respectiv [a], [e]) indiferent de timbrul vocalic din silaba următoare: ar., mgl., ir. *per*, *ved*, ar., mgl. *fęată,* ir. *fęta*, ar., mgl. *cămęaşă,* ir. *kemęşe* etc. Această particularitate de distribuție ilustrează conservarea lui [e], [ĭ] din latină (< lat. *pĭlum, vĭdeo, feta, camĭsia*); cf. dr. ***pă**r, **vă**d, **fa**tă* (pl. ***fe**te*), *că**ma**şă.* Fenomenul este ocurent în dialectul aromân, în graiul fărşerot vorbit în Albania:

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

După labiale, în poziție nazală, se păstrează şi [i] (< [e]) indiferent de timbrul vocalic din silaba următoare: ar., mgl., ir. *pim**i**nt* (*pem**i**nt)* ‘pământ’ *v**i**nt* ‘vânt’*, v**i**nă* (ir. *v**i**re*) ‘vână’ (< lat. *pavimentum, ventum, vena*); cf. dr. *păm**â**nt*, *v**â**nt, v**â**nă.*

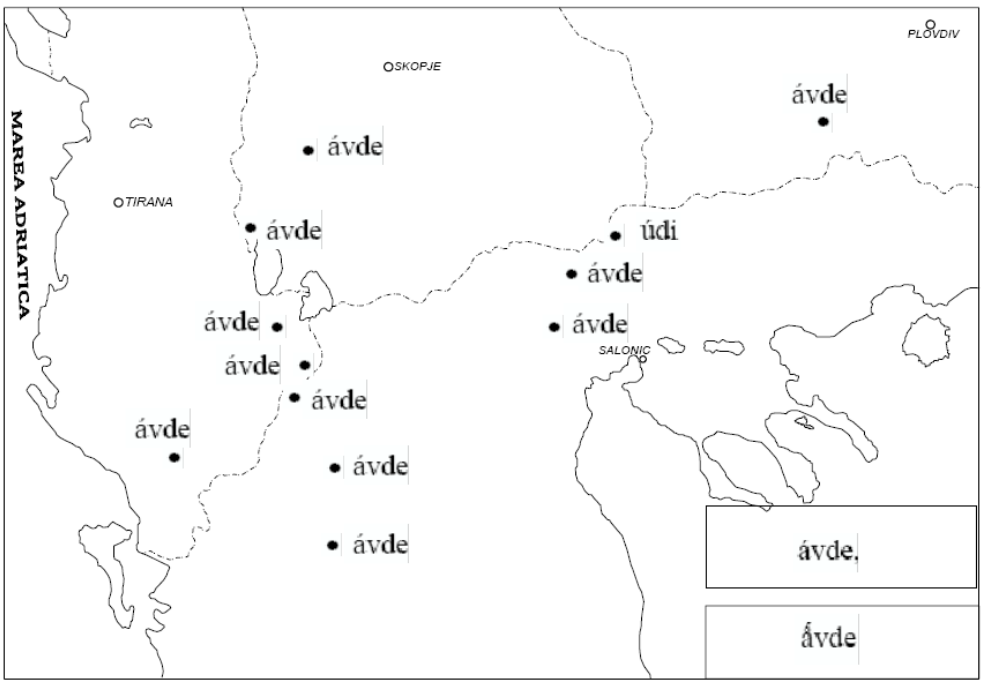
În istroromână, şi în meglenoromână apare *afereza* vocalei [a] (căderea acestei vocale în poziție inițială): mgl. *da*u̯*g* ‘adaug’, *duc* ‘aduc şi duc’, *leg* ‘aleg şi leg’, *casă* ‘acasă şi casă’, mgl., ir. *cmo* ‘acum, din *acmo*’, ir. *flå* ‘afla’ etc.:

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

2.1.2. Diftongii

În istroromână: [au̯], [eu̯] (în radicalul cuvintelor) > [av] ([af]), [ev] ([ef]): *âvzi* ‘auzi’, *cåvtă* ‘caută’, *prevt* ‘preot’ etc. În acest dialect, fenomenul apare şi în poziție intermediară şi finală: *dova* ‘două’, *novę* ‘nouă’ (adj.), *brăv* ‘brâu’, *grăv* ‘grâu’ etc.[3]. Fenomenul este întâlnit şi în dialectul aromân *avdu* < lat. *audio*, *caftu* < lat. **ca u̯to*, *preftu* < lat. *pre(s)b(y)ter* > *pre u̯t*; cf. dr. *preut, preot*, *adavgu* < lat. *adaugo* etc., dar în dialectul meglenoromân, [au̯] este în variație liberă cu [av]: *údi*, dar şi *ávde*. (Pentru dialectul aromân, vezi Saramandu 2004:196). Amintim, în acest sens, trecerea semivocalei *u̯* la *v* în Banat, în diftongul *u̯a*: *nuvắr* ‘nor’, *luvám* ‘luam’ (Tratat 1984: 284).

[3] „Lipsa de elemente ungureşti îi apropie pe istroromâni de aromâni şi meglenoromâni. Şi fiindcă ei din toate timpurile au făcut parte din romanitatea apuseană a peninsulei, acolo unde încă din timpurile cele mai vechi au putut veni în contact cu aromânii, particularitatea din graiul lor de a labializa pe *u̯* în diftongii *au̯* şi *eu̯* + consoană, care nu este aşa de nouă, şi are o întindere mai mare, ar putea servi ca o nouă dovadă despre această apropiere”. (Capidan 1927: 164).

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

2.2. Consonantismul

2.2.1. Probleme de inventar

În inventarul de consoane al dialectelor româneşti sud-dunărene apar consoanele [l′] şi [ń] ([ń] apare şi în Banat); este vorba de conservarea unor stadii mai vechi în evoluția lat. [l], [n] + iot:

ar., mgl., ir. *l'epur* ‘iepure’; lat. *lepus*, *-orem*;

ar. *ĥil'ŭ*, mgl. *il'*, ir. *fil'* ‘fiu’;

lat. *filius*; ar. *ayińe,* mgl. *vińă* ‘vie’; lat. *vinea*;

ar. *lupoańe,* mgl. *lupo̯ańă* ‘lupoaică’; *lup* + suf. *-o̯ańe* < lat. *-one*; ir. *ursǫńę* ‘ursoaică’ etc.

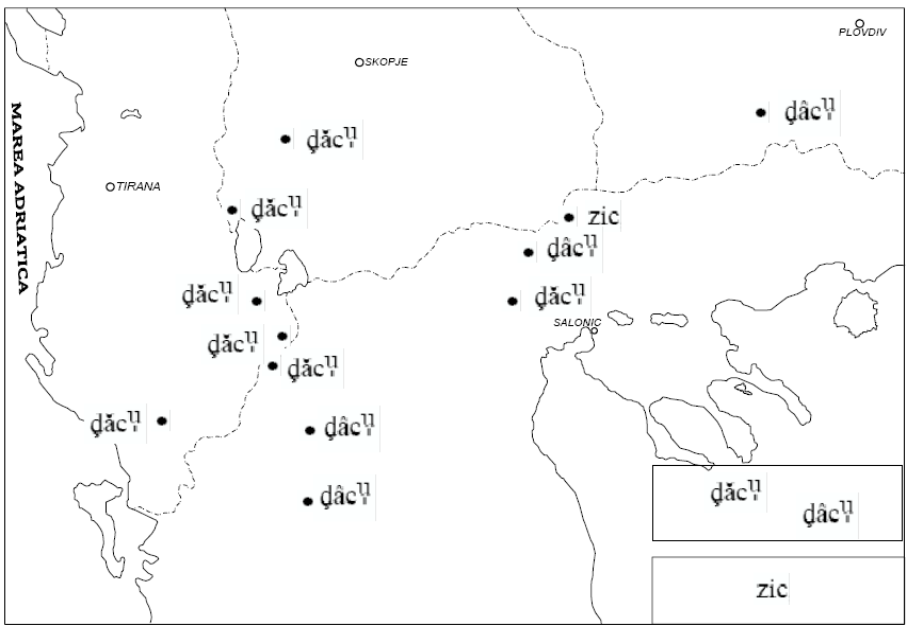
[l′] s-a păstrat şi în grupurile [cl′], [gl′], care în dacoromână au evoluat la [ḱ], [ǵ]:

ar. *ncl'eg*^{u}, mgl. *ancl'eg* ‘încheg’ < lat. *incoag(u)lo*, *-are*;

ar., mgl. *vegl'u,* ir. *vegl'å* ‘veghea’ < lat. *vig(i)lo, -are*.

Menționăm câteva exemple din subdialectul bănățean: *cuń* ‘cui’*, călcáń* ‘călcâi’, *ráńe* ‘râie’ pentru conservarea consoanei *ń*.. În subdialectul bănățean apare şi *l′*ca marcă a pluralului în *căl′* ‘căi’, *văl′* ‘văi’. (cf. Saramandu 2004: 206, 207).

Un alt fenomen fonetic este evoluția lat. ***d*** **+** *iot* > *z* în dacoromână şi în istroromână: *zic* (< lat. *dico*), *prânz* (< lat. *prandium*), *zuă* (< lat. *dies*), *zece* (< lat. *decem*) etc., ir. *zic, zę̣te, zi*.

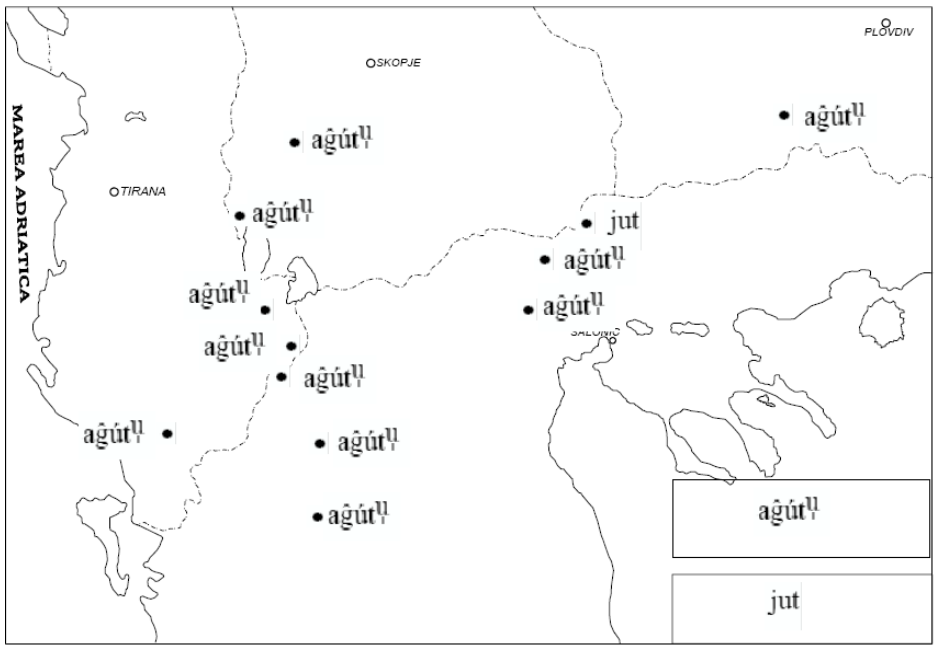
BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

În istroromână, la fel ca în meglenoromână, lat. ***g*** + *iot* > *z*: (fază mai nouă față de *aromână*): ir. *zeruɹcl'u*; mgl. *zinucl'u, sǫnzi, zẹană*.

2.2.2. Probleme de distribuție

O particularitate comună dialectelor româneşti sud-dunărene este evoluția lat. ***c*** + *iot* la ***ț*** : ar., mgl., ir. ***ț****er* '*cer*', vb. (< lat. *quaero*), ar. *ǧaț****e****,* mgl. *zaț****e***, ir. *zẹț****e*** (< lat. *decem*), ar., mgl. *faț****e*** (pers. 3 sg.), ir. *faț****e*** (inf.) (< lat. *fa****c****ere*); cf. dr. *cer, zece, face.*

În dialectele istroromân şi meglenoromân în cuvinte de origine latină care cuprindeau lat. ***iot*** + [o], [u], [ĝ] > [j], ca în majoritatea graiurilor dacoromâne: mgl. *joc, judic, juni, joi, jut* 'ajut', *jos*, ir. *jure* 'june', *jos* (< lat. *ioco, iudico, iuvenem, Jovis, adiuto, deorsum*), în opoziție cu dialectul aromân, unde este ocurent [ĝ]: ar. *ĝoc, ĝudic, ĝoni, ĝoi, aĝut*.

Rotacismul este o particularitate caracteristică istroromânei, prin care acest dialect se aseamănă cu subdialectul crişean al dacoromânei: *bire* 'bine', *asir* 'asin', *spure* 'spune', *irimẹ* 'inimă', *vir* 'vin', *demarẹțẹ* 'dimineață'.

Rotacismul lui *n* simplu intervocalic este ocurent în dialectul dacoromân, în aria de nord-vest (subdialectul crişean): în Apuseni, la Scărişoara, Arada, Arieşeni şi în alte câteva cătune de pe valea Arieşului (Avram 1990: 114–153, Mocanu 1972: 81–97).

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

2.3. Morfosintaxă

Acuzativul personal (substantive care denumesc fiinţe, grade de rudenie etc.) se construieşte, în dialectele sud-dunărene, fără prepoziţia *pe*:

ar. *furlu vâtâmă frati-su* ‘hoţul l-a omorât pe fratele său’;

mgl. *vru s-lu pęară fiîoru* ‘a vrut să-l ucidă pe băiat’;

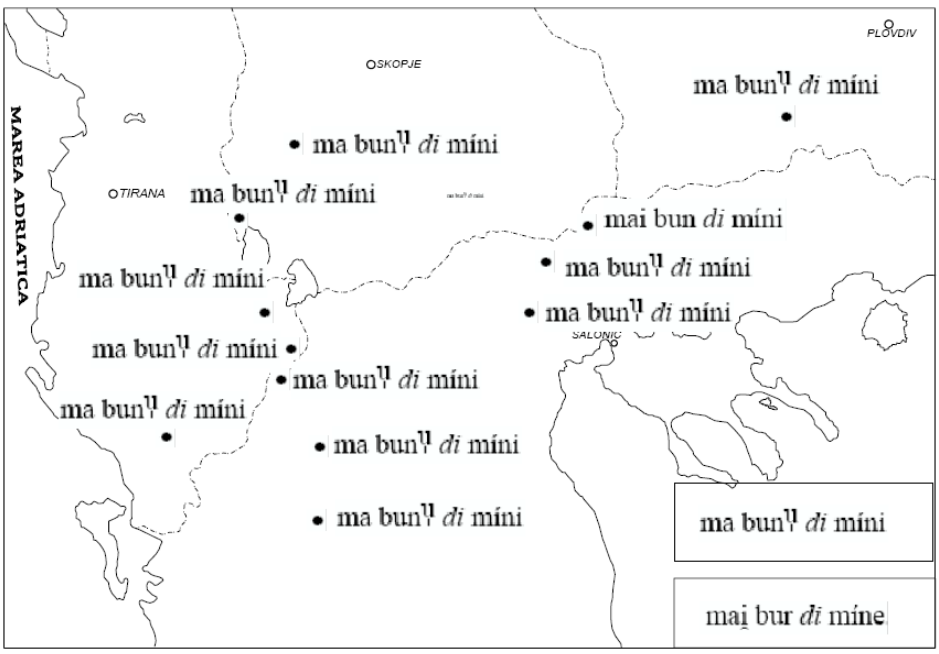
ir. *rugåt-av jupânu* ‘l-au rugat pe primar’.

Complementul comparativului se construieşte la adjective cu prepoziţia *de*:

ar. ma bun *di* mini ‘mai bun decât mine’;

mgl. mai bun *di* mini;

ir. maį bur *di* mine.

2.4. Lexicul

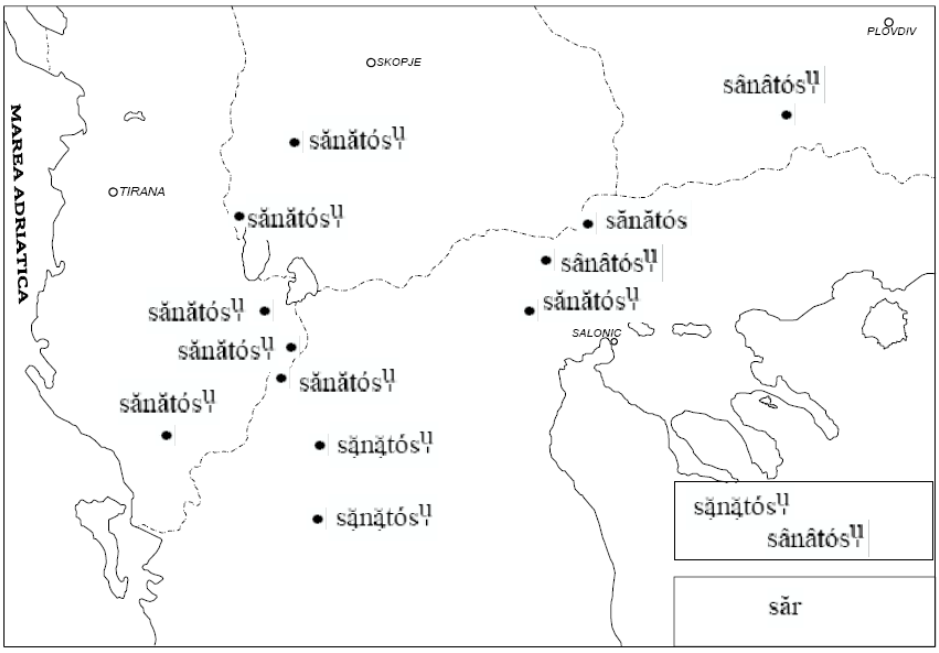
Pentru a arăta unitatea lingvistică cu dialectele aromân, meglenoromân, dacoromân, dăm câteva exemple, care fie unesc dialectele sud-dunărene, opunându-le dacoromânei, fie grupează dialectele în diferite moduri:

ar., ir. *baş*, mgl. *bačcu* (< lat. *basiare*) – dr. *săruta* (< lat. *salutare*, cu o evoluţie semantică specifică în dacoromână);

ar. *furnu*, mgl. *furnă* (< lat. *furnus*) – dr. *cuptor* (< lat. *coctorium*, derivat de la *cocere* ‘coace’);

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

ar. *mur* (< lat. *murus*) – dr. *perete* (< lat. *parietem*);
ar., mgl. *mes* ‘lună de zile’ (< lat. *mensis*) – dr. *lună* (< lat. *luna*);
ar., dr., mgl. *sănătos* (< lat. **sanitosus*) – ir. *săr* (< lat. *sanus*).

3. Prezentăm, în continuare, concordanțe lingvistice între dialectul istroromân şi celelalte dialecte ale limbii române, pornind de la un text înregistrat în localitaea Jeiăn, la şcoala din sat, în mai 2017: **zvončári**[4] **din jeiă̦n:**

ăn tri krắl' rem verí/ ‘din trei ținuturi vom veni’
şi rem pústu pogódi/ ‘şi carnavalul vom nimeri’
acmó ță̦i̯tu va verí/ ‘acum timpul va veni’
ócoli rem i̯i zvoní//‘în jur vom merge să zvonim (să sunăm din clopote)’
rójile la se roi̯şés / ‘florile li se înroşesc’
bái̯ere sup i̯el' visés/ ‘baiere sub ei atârnă’
bóča ân mâr i̯o vlå / ‘baloane în mâini eu să iau’
úri ân sus e ål'ț ân jos /‘unii în sus şi alții în jos’

[4] Zvonciarii sunt cete de flăcăi care merg prin sat în pragul Postului Mare, purtând măşti zoomorfe din piele de capră şi mai mulți clopoței la brâu. În Romania există obiceiul asemănător al „căiuților” ce merg prin sat tot în perioada premergătoare Postului Mare. La aromâni obiceiul poartă numele de *liγucâri* (vezi Nevaci 2013: 120)

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

aşǻ muşǻt i̯el' zvones / ‘aşa frumos ei zvonesc’
jénsḱele ân počerńénḱe de dúpa i̯el' av mes / ‘femeile îmbrăcate în negru după ei au mers’
prín sči lócur nu vor nikád /‘locuri nu vor niciodată’
aşǻ fíno zazvoní / ‘aşa frumos încep a zvoni’
cǻşi pótu zazvoní/ ‘aşa cum pot să zvonească’
zvončǻri din jei̯ǻn // ‘zvonciarii din jeiăni’
čǻsta-s zvončǻri / čǻsta-s zvončǻri ‘aceştia-s zvonciarii, aceştia-s zvonciarii /
čǻsta-s zvončǻri din jei̯ǻn // ‘aceştia-s zvonciarii din jeiăni’
pústu criv de tot va fi / ‘carnavalul vinovat de tot va fi’
putríhu de vir rem vlå / ‘... de vin vom lua’
dúpa clopte âmna / ‘după clopote a umbla’
prin toţ lócur rem âmna / ‘prin toate locurile vom umbla’
şi ravníţa rem turná / ‘şi şesurile vom întoarce’
clópotele jos laså ‘clopotele jos a lăsa’
tóta nópta rem jukǻ // ‘toată noaptea vom juca’

Nr. crt.	Dialectul istroromân	Dialectul dacoromân	Dialectul aromân	Dialectul meglenoromân	Latină
1.	ån	în	(î)n	an (în)	in
2.	tri[5] (trei)	trei	trei	trei	tres
3.	rem	vrem	vremu̯	vrem	volere
4.	verí	vení	ǵinu̯	vin	venire
5.	şi	şi	şi	şi	sic
6.	acmó	acúm	amú[6]	amú (cmo)	eccum modo
7.	va (vezi *rem*)				
8.	i̯i	i̯i[7]	–	–	ire
9.	la	li	lă	lă	*illus
10.	se	se	si	si	se
11.	bái̯er	bái̯er	báiru̯	báiăr	bajulus
12.	sup	sub(t)	sum	sup	subtus
13.	iel'	ei	el'	i̯el'	illi
14.	mâr	mâini	mâń	mo̯ń	mani
15.	i̯o	eu(i̯o)	i̯o	i̯o	ego
16.	lå	i̯au̯	l'au̯	le̯au̯	levo
17.	ur	un	unu̯	un	unus

[5] Forma e influențată de limba croată.
[6] Atestat doar în graiul pindean vorbit în Siracu, Grecia.
[7] Atestat în *Psaltirea Scheiană*.

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

18.	sus	sus	(n)susu̯	(ăn)sus	sursum
19.	e	e	e	–	et
20.	åľt	alt	altu	alt	alter
21.	jos	jos	(n)ĝosu̯	(an)jos	deorsum
22.	aşá	aşá	aşé	şa	eccum sic
23.	muşắt	muşát	muşát	muşát	formosus (*formosiatus)
24.	de	de	di	di	de
25.	dúpa	dúpă	dúpă (dúpu)	dúpu	de post
26.	av	au̯	au̯	au̯	habunt
27.	mes (mę́re)	mérĝe	ńérgu	merg	mergere
28.	prin	prin	prinu̯	prin	per in
29.	loc	loc	locu̯	loc	locus
30.	nu	nu	nu	nu	non
31.	vor (vezi rem)				
32.	pot (putę́)	pot (putę́á)	potu̯	pot	potere
33.	din	din	dinu̯	din	de in
34.	ĉắsta	aĉést	aţístu̯	ţísta	ecce istu
35.	(î)s	(î)s	(î)s	(î)s	essere
36.	tot (toţ)	tot (tóţi)	tot (toţ)	tot (toţ)	totus
37.	âmná	umblá	ímnu (imnári)	amnári	ambulare
38.	turná	turná	tórnu	tórnu	tornare
39.	lasǻ	lăsá	alásu̯	las	laxare
40.	nópte	no̯ápte	no̯ápti	no̯ápti	nox, -ctem
41.	jucá	jucá	ĝocu̯ (ĝucári)	joc (jucári)	jucare

Din cei 39 (pentru formele de sub 7, 31, vezi 3) de termeni de origine latină înregistraţi în text, 37 apar în toate dialectele româneşti, relevând caracterul unitar latin al limbii române. Ceilalţi doi termeni sunt verbul latinesc *ire*, înregistrat în dialectul istroromân (*i̯i*) şi dialectal (şi învechit) în dacoromân (*i̯i*) şi conjuncţia lat. *et*, care nu apare în meglenoromână.

4. „Aşadar, diferenţierea dialectală în interiorul dacoromânei e tot aşa de veche ca şi aceea dintre dacoromână şi macedoromână, ba chiar o parte a dialectelor dacoromâne, anume cel crişean-maramureşean, cel ardelean propriu-zis şi cel bănăţean, au prezentat la origine şi prezintă încă multe asemănări cu dialectele din sudul Dunării” (Ivănescu 1980 : 324).

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Avram 1977 = Andrei Avram, *Observaţii asupra fonemelor vocalice ale dialectului istroromân*, în SCL, XXVIII, 1977, nr. 6, p. 591–597.

Avram 1990 = Andrei Avram, *Nazalitatea şi rotacismul în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1990.

Cantemir 1937 = Traian Cantemir, *Istro-Românii*, Hotin, 1937.

Cantemir 1959 = Traian Cantemir, *Texte istroromâne*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1959.

Capidan 1927 = Th. Capidan, *Românismul balcanic*, în „Revista filologică", I, Cernăuţi, 1927, nr. 1–2, p. 155–165.

Densusianu 1901 = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine.* Tome premier. *Les Origines*, Paris, Ernest Leroux, éditeur, 1901.

Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*, vol. I. *Originile*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961 (ediţie îngrijită de J. Byck).

Filipi 2002 = Goran Filipi, *Istrorumunjski lingvistički atlas. Atlasul lingvistic istroromân. Atlante Linguistico Istrorumeno*, Pula, 2002.

Frăţilă 2002 = Vasile, Frăţilă, *Terminologia corpului omenesc în dialectul istroromân*, în idem, *Studii de toponimie şi dialectologie*, Timişoara, Editura Excelsior Art, 2002, p. 211–312.

Ivănescu 1980 = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iaşi, 1980.

Kovačec 1971 = August Kovačec, *Descrierea istroromânei actuale*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1971.

MALGI = Radu Flora, *Micul atlas lingvistic al graiurilor istroromâne (MALGI)*, Bucureşti, Editura Academiei, 2003, ediţie îngrijită de Bogdan Marinescu.

Miklosich 1881–1882 = Fr.Miklosich, *v., Rumunische Untersuchungen*, I. *Istro- und Makedo-rumänische Sprachdenkmäler*, II. *Istrorumänische Denkmäler,* Wien, 1881–1882.

Mocanu 1972 = Nicolae Mocanu, *Asupra rotacismului dacoromân. Situaţia actuală în Ţara Moţilor (comunele Scărişoara, Gârda şi Arieşeni, jud. Alba*), în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 81–97.

Morariu 1928 = Leca Morariu *Lu fraţi noştri*. *Libru lu Rumeri din Istrie. Cartea Românilor din Istria. Il libro degli Rumeni Istriani*, Susńeviţa (Valdarsa) – Jeián (Seiane), Suceava, România, Editura Revistei „Făt-Frumos", 1928.

Neiescu 1980 = Petru Neiescu, *Din fonologia dialectului istroromân*, în SCL, XXXI, 1980, nr. 2, p. 137–150.

Nevaci 2007 = Manuela Nevaci, *Graiul aromânilor fărşeroţi din Dobrogea*, Bucureşti, 2007.

Nevaci 2013 = Manuela Nevaci, *Identitate românească în context balcanic*, Bucureşti, 2013.

Petrovici 1960 = Emil Petrovici, *Problema limitei sud-vestice a teritoriului de formare a limbii româneşti*, în LR, IX, 1960, nr. 1, p. 79–83.

Popovici 1909 = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea a II–a (*Texte şi glosar*), Halle a.d. S., 1909.

Popovici 1914 = Iosif Popovici, *Dialectele române din Istria*, partea I (*Referinţele sociale şi gramatica*), Halle a.d. S., 1914.

Puşcariu 1926 = Sextil Puşcariu, *Studii istroromâne*, în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici şi A. Byhan, II. *Introducere – Gramatică – Caracterizarea dialectului istroromân*, Bucureşti, 1926.

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)

Rosetti 1978 = Al. Rosetti, *Istoria limbii române.* I. *De la origini până în secolul al XVII-lea*, ed. a II-a, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978.
Saramandu 1984 = Nicolae Saramandu, *Aromâna*, în *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, 1984.
Saramandu 2004 = Nicolae Saramandu, *Romanitatea orientală*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004.
Saramandu 2005 = Nicolae Saramandu, *Originea dialectelor româneşti (pe baza surselor istorice)*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2005.
Sârbu 2005 = Richard Sârbu, *Dialectul istroromân astăzi*, în *Studia in honorem magistri Vasile Frăţilă*, Timişoara, Editura Universităţii de Vest, 2005, p. 463–475.
Sârbu–Frăţilă 1998 = Richard Sârbu, Vasile Frăţilă, *Dialectul istroromân. Texte şi glosar*, Timişoara, Editura Amarcord, 1998.
Scărlătoiu 1998 = Elena Scărlătoiu, *Istroromânii şi istroromâna. Relaţii lingvistice cu slavii de sud: cuvinte de origine veche slavă*, Bucureşti, Editura Staff, 1998.
Weigand I, 1894; II 1895 = Gustav Weigand, *Istrisches*, în Jb, I, 1894, p. 122–155; Jb, II, 1895, p. 215–224.

LINGUISTIC CONCORDANCES BETWEEN THE ISTRO-ROMANIAN DIALECT AND THE OTHER DIALECTS OF THE ROMANIAN LANGUAGE

ABSTARCT

The Istro-Romanian dialect is spoken in a few villages from the Istria Peninsula (Croatia), at the Italian border. These speakers are divided into two groups, separated by the Učka Mountain (Ital. Monte Maggiore): *the north group,* represented by the Jeiăn village, and *the south group*, made by the villages Suşnievița, Noselo, Sucodru, Letai, Brdo. In the past, the dialect was spoken in other villages from the area as well, but in time they adopted the Slavic values (choosing to speak Croatian and leaving aside their dialect). In the mentioned villages, the number of speakers is currently set at 1500.

Bilingualism is generalised; apart from the dialect, Istroromanians speak currently Croatian. The ethnic term *rumeri* (Lat. *romanus*), attested at the end of the 17th century, is lost. Currently, Istroromanians call themselves *Vlachs*; Croatians call them both *Vlachs*, and *rumunji*, which emphasises the identification of Istroromanians (and also the Aromanians and Meglenoromanians) with the Romanians from all over the world.

Two aspects are to be revealed in what regards the conjunction of the Romance and Balkan vocabulary: a) the presence in South-Danubian dialects of terms of Latin origin that are not present in Dacoromanian; b) local loans from Croatian and Italian (in Istroromanian).

In this paper we would like to underline the Linguistic concordances between the Istro-Romanian dialect and the other dialects of the Romanian language.

Institutul de Lingvistică
al Academiei Române
„Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”

BDD-A27546 © 2017 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:01 UTC)